

Wrocław, 18.03.2024 r.

Prof. dr hab. Łukasz Grabowski
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Opolski
Pl. Kopernika 11
45-040 Opole, Polska

TLUMACZENIE: Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Judyty Mężyk zatytułowanej „Pragmatemes in Audiovisual Translation in English-French-Polish Language Pairs” (327 stron) przygotowanej pod opieką promotorów prof. Lucie Gournay (University Paris-Est Creteil) i prof. dr hab. Andrzeja Łyda (Uniwersytet Śląski) (język oryginału: angielski)

Ta recenzja została przygotowana zgodnie z decyzją Rady Naukowej Instytutu Językoznawstwa (Wydział Humanistyczny) Uniwersytetu Śląskiego z dnia 20 lutego 2024 roku.

Uwagi wstępne

Przedstawiona rozprawa doktorska wnosi istotny wkład w badania nad językiem formulicznym oraz tłumaczeniem (audiowizualnym): przedstawia szczegółowy opis tzw. pragmatemów, czyli powtarzających się fragmentów tekstu związanych z konkretnymi sytuacjami społecznymi i aktami mowy, pod względem ich właściwości formalno-językowych oraz ich użycia w dialogach/napisach wybranych seriali dostępnych na platformach streamingowych (Netflix). Dokładniej rzecz ujmując, Autorka zbadała pragmatemy znalezione w angielskich, francuskich i polskich napisach, które zostały zebrane w opracowanym specjalnie do tego celu korpusie badawczym, i w ten sposób uzyskała wgląd w formy pragmatemów oraz ich funkcje tekstowe zarówno w tekstach rodzimych, jak i tłumaczeniach w trzech językach. W zakresie tłumaczeń Autorka przeprowadziła także dogłębną analizę ilościową i jakościową technik tłumaczenia stosowanych do pragmatemów w tłumaczeniu z języka angielskiego na francuski i polski. Ogólnie rzecz biorąc, Autorka poprawnie wykorzystuje – dostosowując się do specyfiki swoich badań – wybrane metody ilościowe i jakościowe typowe dla językoznawstwa korpusowego, łącząc je z koncepcjami teoretycznymi rozwiniętymi w zakresie języka formulicznego oraz tłumaczenia audiowizualnego. Godne uznania jest, że Autorka podjęła trudne zadanie połączenia i analizy ogromnej ilości danych językowych z trzech różnych typologicznie języków.

Struktura rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska liczy 327 stron i zawiera streszczenia w języku angielskim, francuskim i polskim, wstęp, 4 rozdziały, konkluzje, obszerny spis bibliograficzny oraz załączniki. Praca może być podzielona na trzy części.

Pierwsza część, obejmująca Rozdział 1., stanowi szczegółowe teoretyczne wprowadzenie do kluczowych pojęć używanych w badaniu, które są później wykorzystywane do opracowania i operacjonalizacji definicji pragmatemu, będącej jednostką analizy wykorzystywaną w badaniu. Rozdział 1. zawiera bardzo szczegółową syntezę istotnych podejść teoretycznych i metodologicznych dotyczących pragmatemów. Opisywane podejścia są zakorzenione w tradycji badawczej anglosaskiej, frankofońskiej oraz słowiańskiej (zwłaszcza rosyjskiej i polskiej). Ponadto w tym rozdziale przedstawiono przegląd badań nad językiem

formulicznym, po czym zostało przedstawione syntetyczne wprowadzenie do wybranych aspektów tłumaczenia audiowizualnego.

Rozdział 2. poświęcony jest metodologii. Autorka opisuje w nim materiał badawczy oraz proces kompilacji korpusu, a także poszukiwania jednostek do analizy w poszczególnych językach (tj. w angielskich, francuskich i polskich podkorpusach napisów), co było oparte na liście wstępnie wybranych elementów wyodrębnionych z materiałów referencyjnych (głównie z jedno- i dwujęzycznych słowników oraz tzw. rozmówek językowych), oraz w równoległych podkorpusach angielsko-francuskich i angielsko-polskich napisów do filmu. Ogółem Autorka zidentyfikowała i następnie przeanalizowała 290 pragmatemów angielskich, 186 francuskich i 106 polskich.

W Rozdziałach 3. i 4. Autorka przedstawia wyniki badania, rozpoczynając od analizy językowej pragmatemów poprzez pryzmat wybranych kryteriów formalno-językowych, dystrybucyjnych oraz pragmatycznych, wzmocnionych przez analizy statystyczne (jednowymiarowe i wielowymiarowe) przeprowadzone głównie za pomocą testu istotności statystycznej (test chi-kwadrat niezależności) oraz analizy korespondencji. Potwierdza to, że eksploracyjne techniki analizy danych nie są Autorce obce. Po tej części następuje głównie jakościowe badanie technik tłumaczeniowych (niektóre z nich doszlifowane przez Autorkę, która korzystała z wcześniejszych typologii popularnych w literaturze specjalistycznej) stosowanych do tzw. *nasyconych pragmatemów* w tłumaczeniu audiowizualnym napisów z języka angielskiego na francuski i polski.

Rozprawa kończy się zakończeniem, w którym Autorka podsumowuje uzyskane wyniki badawcze, omawia ograniczenia badania (w szczególności użytych narzędzi) i zarysowuje możliwe kierunki przyszłych badań.

Poniżej chciałbym omówić mocne i słabe strony rozprawy, zwłaszcza w odniesieniu do użytych w badaniu metod językoznawstwa korpusowego, które szczególnie mnie interesują.

Oryginalność i mocne strony rozprawy doktorskiej

Po pierwsze, chciałbym skomentować i podkreślić te aspekty rozprawy, które nadają jej wyjątkowy i kreatywny charakter.

- Ta rozprawa wypełnia lukę w badaniach empirycznych nad pragmatemami, zawierając kompleksowy i oryginalny opis ich cech językowych, wybranych aspektów użycia (w szczególności częstotliwości) w codziennym języku mówionym, reprezentowanym przez seriale telewizyjne i napisy filmowe, a także ich traktowania w tłumaczeniu z języka angielskiego na francuski i polski. Sprawia to, że badanie jest zarówno kontrastowe, jak i translacyjne, co oznacza, że eksploracja pragmatemów odbywa się zarówno z perspektywy systemowej, jak i tekstowej (użycie języka w tekstach rodzimych i przekładach w badanych językach). Autorka korzysta w znacznym stopniu z literatury anglosaskiej, frankofońskiej i słowiańskiej (polskiej i rosyjskiej) z zakresu frazeologii i języka formulicznego, co pozwala jej osiągnąć bardzo ambitny cel wyznaczony w rozprawie, tj. opracowanie kompleksowej, uniwersalnej (tj. niezależnej od języka) definicji pragmatemów (str. 50), która jest później operacjonalizowana do celów analizy empirycznej. Warto podkreślić, że Autorka korzysta zarówno z dobrze znanych (prace Mel'chuka, Burgera, Blanco i Mejriego,

Kauffera, Kecskesa, Wooda, Wray, Cowiego, Yorio, Nattingera i De Carrico, Coulmasa, Vinogradova, Amosovej itp.), jak i nieco mniej znanych (Chlebdy, Gębki-Moroz, Awdiejewa itp.) podejść do badań nad językiem formułicznym i frazeologią w Europie. Oznacza to, że Autorka zna szeroki zakres teorii i metodologii stosowanych do badań nad językiem formułicznym, obejmujących aspekty formalno-językowe, dystrybucyjne, socjolingwistyczne i psycholingwistyczne, co prawdopodobnie było jednym z powodów, dla których podjęto decyzję o traktowaniu zarówno jednostek jednowyrazowych, jak i wielowyrazowych (wykazujących również zmienność wzoru) jako pragmatemów w tym badaniu (w przeciwieństwie do wielu wcześniejszych podejść faworyzujących jednostki wielowyrazowe, np. Blanco i Mejri 2018).

- Projekt i kompilacja spersonalizowanego reprezentatywnego (biorąc pod uwagę zakres badania) korpusu napisów angielskich, francuskich i polskich współczesnych seriali telewizyjnych, obejmującego zarówno teksty rodzime, jak i przekłady (tłumaczenia z języka angielskiego). W tym momencie chciałbym zachęcić Autorkę do udostępnienia zarówno materiału badawczego, jak i wszystkich danych (w tym arkuszy kalkulacyjnych i skryptu do programu R używanego do wielowymiarowej analizy korespondencji) w repozytorium danych, aby zapewnić możliwość odtworzenia i replikacji badania.
- Bardzo klarownie opisana metodologia wykorzystana w badaniu, w szczególności proces opracowania listy początkowej/referencyjnej pragmatemów opartej na szerokim spektrum źródeł, po którym nastąpiło zastosowanie oprogramowania Unitex do identyfikacji pragmatemów w badanych korpusach (w szczególności wykorzystanie funkcji Locate Pattern przyczyniło się do zwiększenia wydajności wydobycia danych).
- Obszerne i szczegółowe analizy materiału empirycznego wzbogacone o wizualizację danych, która dostarczyła wglądu w aspekty językowe, dystrybucyjne i pragmatyczne (np. bardzo pracochłonna analiza aktów mowy związanych z pragmatemami, patrz str. 173), nie tylko w tekstach rodzimych, ale także w tłumaczeniu z języka angielskiego na francuski i polski (patrz Rozdział 4.). Bez wątpienia praca ta wnosi istotny wkład w opis tego dość mało zbadanego obiektu analizy, zwłaszcza z perspektywy międzyjęzykowej i tłumaczeniowej, wykorzystując wcześniej zebraną wiedzę.

Krytyczne uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej

Poniżej przedstawiłem moje krytyczne uwagi dotyczące niektórych fragmentów rozprawy. Dotyczą one pewnych sformułowań, interpretacji literatury specjalistycznej, decyzji metodologicznych itp. Te uwagi krytyczne i polemiczne nie mają jednak negatywnego wpływu na ogólną pozytywną ocenę przedłożonej rozprawy.

Streszczenie i wstęp

- Pytania badawcze postawione w rozprawie nie są wyraźnie sformułowane (jako pytania *per se*): nie są one zawarte w sekcji metodologicznej, ale są podane w streszczeniu i wprowadzeniu jako cele badawcze lub deklaratywne stwierdzenia (np. „this study’s first research question aims to propose a universally applicable definition of pragmatemes; the second research question concerns the linguistic characteristics of pragmatemes; The third

research question concerns pragmatemes in translation, specifically within one type of audiovisual translation, namely subtitling” [Pierwsze pytanie badawcze ma na celu zaproponowanie definicji pragmatemów mającej uniwersalne zastosowanie; drugie pytanie badawcze dotyczy cech językowych pragmatemów; Trzecie pytanie badawcze dotyczy pragmatemów w tłumaczeniu, a konkretnie jednego rodzaju tłumaczenia audiowizualnego, mianowicie napisów]]. Ogólnie rzecz biorąc, ponieważ badanie jest głównie opisowe i łączy zarówno jakościowe, jak i ilościowe metody analizy danych, pytania badawcze, zwłaszcza drugie i trzecie, powinny być bardziej precyzyjne i konkretne w kontekście wybranych metod analizy danych i ujęć ilościowych.

Rozdział 1

- Autorka często wyjaśnia, że pragmatemy są kluczowymi elementami płynności językowej, jednak niektóre przykłady podane w rozprawie dla ilustracji tego punktu zawierają błędy językowe lub brzmią poniekąd sztucznie, tj. nie reprezentują typowego użycia języka. Na przykład (str. 4), czy Autorka znalazła jakiegokolwiek dowody (w korpusach językowych) na to, żeby kompetentny użytkownik języka (osoba posługująca się językiem angielskim jako ojczystym lub tłumacz) mówił „On your health” zamiast „Bless you” (z wyjątkiem używania tego zwrotu żartobliwie lub jako przejawu użycia języka przez polskiego ucznia języka angielskiego jako obcego). Na stronie 33, frazem „Smoking forbidden” również jest raczej nienaturalny w miejscach publicznych w krajach anglojęzycznych (w przeciwieństwie do „No smoking”, „Thank you for no smoking” itp.). Z drugiej strony, doceniam sumienność Autorki przejawiającą się w tym, że niektóre błędy rażące lub nietypowe konstrukcje (np. kalki z języka polskiego) zostały zidentyfikowane w drukowanych materiałach referencyjnych (np. „A pleasant journey!” opisane na stronie 134) i następnie usunięte z listy początkowej/ referencyjnej pragmatemów używanych w badaniu.
- Jednym z celów rozprawy jest opracowanie uniwersalnej (niezależnej od języka) definicji pragmatemów jako jednostki analizy. Taka definicja jest po raz pierwszy przedstawiona na stronie 50, gdzie czytamy, że pragmatemy są jednostkami językowymi, które są stałe, czyli używane bez zmian w swojej formie („are language units that are fixed, i.e. used without changes in their form”) i - jednocześnie – mogą zezwalać na bycie uzupełnianymi lub nie („allowing for slots or not”). Być może należałoby to wyjaśnić, ponieważ jest to istotne z punktu widzenia późniejszej operacjonalizacji pragmatemów, która uwzględnia zmienność wzorców.
- Na stronach 70-71 Autorka komentuje pewne wady identyfikacji pragmatemów bazującej na intuicji i wybranym zestawie kryteriów i zauważa, że taka metoda jest podatna na niejednolite oceny, także wynikające z faktu, że język formułiczny obejmuje kontinuum różnych elementów, np. kompozycyjnych i niekompozycyjnych, stałych i zmiennych itp. Być może warto byłoby wspomnieć, że obecnie badacze korzystają z miar zgodności oceniających („inter-rater agreement metrics”, por. Brezina 2018), aby poradzić sobie z takimi problemami.
- Czytając przegląd języka formułicznego (Sekcja 1.2), zauważyłem, że Autorka czasami zbyt często polega na źródłach wtórnych (np. znakomitym przeglądzie autorstwa Wooda (2015)), zamiast na źródłach pierwotnych prezentujących omawiane kluczowe

koncepcje. Dlatego też niektóre istotne aspekty tych elementów, także w kontekście pragmatemów, są pomijane, np. progi dystrybucyjne i częstotliwościowe w przypadku zbitek wielowyrazowych, koncepcja pierwotnie zaproponowana przez Bibera i in. (1999); z tego samego powodu znajdujemy bardzo ogólną definicję metafor proponowaną przez Wooda (2015), a także niedokładność polegającą na tym, że koncepcja concgramów została pierwotnie zaproponowana przez Chenga i in. w 2006 roku, a nie w 2009 roku itp.

Rozdział 2

- Na stronie 123 znajduje się fragment, który nie jest dla mnie jasny: „To study the translations, it would be preferable for the corpora to be not just parallel corpora, but rather corpora with actual translations of the source texts” (Do badania tłumaczeń zaleca się, by korpusy nie były tylko korpusami równoległymi, lecz raczej korpusami zawierającymi rzeczywiste tłumaczenia tekstów źródłowych). O ile mi wiadomo, równoległe korpusy (np. InterCorp, Paralela) zawierają teksty źródłowe sparowane (wyrównane) ze swoimi tłumaczeniami, więc sformułowanie „actual translations” (rzeczywiste tłumaczenia) może nie być jasne dla czytelników. Ponadto nie zgadzam się z twierdzeniem znalezionym na tej samej stronie, że korpusy języka mówionego niekoniecznie pokazują, jak są używane pragmatemy w codziennych rozmowach, ponieważ zawierają głównie język quasi-mówiony (transkrypty wywiadów itp.). Korpusy takie jak Spokes (polski korpus rozmów, por. Pęzik 2015) lub BNC Spoken 2014 zawierają transkrypty rozmów zarejestrowanych w nieformalnych warunkach (zazwyczaj w domu), między przyjaciółmi i członkami rodziny, co sprawia, że reprezentują one naturalnie występujący język w codziennych sytuacjach. Dzięki temu są one odpowiednimi źródłami materiału badawczego do badania użycia pragmatemów.
- Na stronie 138 Autorka omawia wykorzystanie wyrażeń regularnych w oknie wyszukiwania Locate Pattern oprogramowania Unitex, ale podany przykład "<A><N>" reprezentuje tagi morfologiczne. Czy oprogramowanie posiada wbudowaną adnotację morfologiczną? Czy korpusy użyte w badaniu zostały oznakowane morfologicznie (przy użyciu taggerów dla języka angielskiego, francuskiego i polskiego)?
- Na stronie 142 i w innych miejscach znalazłem wykresy (np. wykres nr 12), które są nieczytelne na wydruku. Gorąco zalecam, aby w przyszłych publikacjach (jeśli częściowe wyniki lub cała praca zostaną opublikowane) prezentować mniejsze fragmenty danych (np. pierwsze 5 wierszy).

Rozdział 3

- Na stronie 149 i w innych miejscach sporadycznie znajdujemy fragmenty, które niewiele wnoszą do dyskusji lub powtarzają informacje przedstawione wcześniej w tekście, np. „The present study endeavors to further enhance the description of pragmatemes, asserting that in order to investigate a phenomenon effectively, one must possess a precise comprehension of the subject” (Niniejsze badanie dąży do dalszego ulepszenia opisu pragmatemów, zakładając, że w celu skutecznego zbadania danego zjawiska należy posiadać precyzyjne zrozumienie tematu).

- Na stronach 190-195 Autorka prezentuje eksperyment z wykorzystaniem testu chi-kwadrat niezależności (opisanego bardziej szczegółowo m.in. w pracach Navarro 2015, Levshina 2015, Brezina 2018), ale uważam, że pewne fragmenty są nieprecyzyjne i niekompletne. Testowane pytanie dotyczy tego, czy zmienne kategoryczne *Język* (czynniki z trzema poziomami: angielski, francuski i polski) i *Rodzaj Konstrukcji* (czynniki z dwoma poziomami: np. eliptyczna lub nieeliptyczna, które mogą być traktowane jako zmienna binarna) są niezależne czy zależne (skorelowane). Problem polega na tym, że dane¹ reprezentują trzy odrębne podkorpusy trzech języków o różnych typach² (dane są pobierane z trzech populacji, a nie z jednej, co – na szczęście – jest wnioskiem, do którego Autorka doszła na stronie 194³). Gdyby Autorka użyła zamiast *Język* czynnika *Zróznicowanie* (np. gatunku serialu telewizyjnego itp.) i przeprowadziła test oddzielnie dla każdego języka (podkorpusu), wyniki byłyby interpretowalne. Byłoby jaśniej, gdyby Autorka wyjaśniła, jak obliczana jest wartość statystyki testowej (χ^2 -kwadrat); ponadto, wartość statystyki testowej i stopnie swobody nie są podane: podane nam są tylko wartości p. Co gorsza, Autorka również nie obliczyła miar wielkości efektu (zwykle stosuje się współczynnik szans lub współczynnik V Cramera dla zmiennych kategorycznych, które są rodzajem zmiennych, dla których stosuje się test chi-kwadrat niezależności). Obliczenie miary wielkości efektu odnosi się do problemu, o którym Autorka wspomniała (i trochę błędnie zinterpretowała) na stronie 195, mianowicie oprócz sprawdzenia, czy związek jest statystycznie istotny (tj., czy zmienne są niezależne czy nie), konieczne jest zmierzenie siły związku (lub, innymi słowy, jego wielkości), co pomaga nam ocenić, czy wynik ma znaczenie lingwistyczne lub praktyczne. Warto również pamiętać, że pragmatemy badane w tym badaniu nie są wyciągane bezpośrednio z trzech podkorpusów, ale są identyfikowane odgórnie za pomocą początkowej listy referencyjnej i bardzo ogólnej definicji zaproponowanej w tej pracy. W rzeczywistości nie wiemy dokładnie, ile pragmatemów znajduje się w każdym podkorpusie. Gdyby początkowa lista referencyjna (i kryteria identyfikacji) były inne, liczby pragmatemów (zarówno typów, jak i tokenów) również byłyby inne.
- Ogólnie rzecz biorąc, recenzent uważa analizy statystyczne za trochę niesatysfakcjonujące ze względu na to, że Autorka nie zastosowała wieloczynnikowej statystyki, zwłaszcza modeli efektów mieszanych (por. Winter 2019, Gries 2021). Autorka jasno wyjaśniła w pracy, że używanie pragmatemów to zjawisko wieloaspektowe (zwłaszcza w tłumaczeniu audiowizualnym, gdzie podlega dodatkowym ograniczeniom, np. czasu i przestrzeni), więc stosowanie modeli efektów mieszanych pozwoliłoby zweryfikować hipotezy zarówno opisowe, jak i wyjaśniające, oraz generalizować na podstawie uzyskanych wyników. Choć zdaję sobie sprawę, że wykracza to poza zakres tej rozprawy, gorąco mam nadzieję, że Autorka rozważy taką drogę badawczą w przyszłości. Zjawiska badane w rozprawie są bowiem wieloczynnikowe.

¹ Nota bene, przyjętym zwyczajem jest zaokrąglanie wartości oczekiwanych do najbliższej liczby całkowitej.

² Ponadto ponieważ dane pochodziły z różnych populacji, zauważamy znaczne różnice między liczbami pragmatemów (286 w języku angielskim, 186 w języku francuskim i tylko 106 w języku polskim). Dlatego też należy zachować ostrożność, porównując wskaźniki statystyczne (podobnie jak w przypadku, gdy Autorka postąpiła poprawnie, wybierając metody wizualizacji danych, w szczególności wykresy mozaikowe, które uwzględniają surowe liczby i proporcje).

³ Dotyczy to również analizy korespondencji wielokrotnej (str. 199-206), gdzie Autorka początkowo połączyła dane dla trzech języków, ale na szczęście później przeprowadziła osobne analizy MCA dla każdego języka.

Rozdział 4

- W analizie częstotliwości stosowania określonych technik tłumaczeniowych zastanawiam się, czy były jakieś przypadki problematycznego przypisania do danej techniki zamiast do innej?
- Na stronie 250 Autorka pisze o koncepcji ekwiwalentu w bardzo uproszczony sposób, nie odnosząc się do żadnego konkretnego podejścia i definicji tego kluczowego pojęcia (np. ekwiwalencja symetryczna i asymetryczna, kierunkowa i naturalna, tekstowa i systemowa, formalna i dynamiczna, pełna, częściowa i zerowa itp.). Jest to słaby punkt rozprawy. Z pewnością ekwiwalencja jest podejmowana inaczej z perspektywy systemu językowego lub języka w użyciu, i zgadzam się z Autorką – idąc za słynnym twierdzeniem Pyma (2010) – że ekwiwalencja jest prostym pomysłem, ale trudnym do zastosowania.
- Autorka poświęciła wiele miejsca w rozprawie na wyjaśnienie złożoności i specyfiki zarówno tłumaczenia audiowizualnego (podlegającego różnym konkretnym ograniczeniom), jak i pragmatemów, więc nie jest dla mnie jasne, dlaczego podjęto próbę weryfikacji odpowiedników w języku docelowym za pomocą systemu tłumaczenia maszynowego opartego na sieci neuronowej, który przetwarza elementy językowe w izolacji. W rzeczywistości pragmatemy w tekstach źródłowych (napisach) są używane w określonym kontekście sytuacyjnym, więc korzyść (pomijając wiarygodność i reprezentatywność wyników abstrahowanych od kontekstu) z weryfikacji dwukierunkowej (za pomocą silnika NMT) odpowiedników pragmatemów znalezionych w polskich i francuskich tłumaczeniach angielskich napisów może nie być całkowicie jasna dla czytelników. Być może warto byłoby to wyjaśnić czytelnikom.

Konkluzje

- Korzyścią dla części przedstawiającej wnioski byłaby bardziej szczegółowa dyskusja na temat tego, w jaki sposób uzyskane wyniki mogą być stosowane, np. w nauczaniu tłumaczenia lub praktyce tłumaczeniowej, zwłaszcza w przypadku tłumaczenia audiowizualnego. Ponadto, jako że ta praca ma głównie charakter opisowy, interesujące byłoby także skomentowanie możliwych kierunków przyszłych badań, przeprowadzonych możliwie za pomocą statystyki wieloczynnikowej, mających na celu wyjaśnienie zaobserwowanych wzorców językowych i tendencji w tłumaczeniu.

Ocena języka oraz edycji tekstu

Aspekty językowe i redakcyjne recenzowanej rozprawy zasługują na wysoką ocenę, ponieważ Autorka posługuje się dojrzałym językiem akademickim. Praca dyplomowa jest również doskonale przygotowana pod względem redakcji i wizualizacji danych. W trakcie recenzji zidentyfikowałem kilka rzadkich błędów gramatycznych i interpunkcyjnych, np. w streszczeniu: „depends on the context”, „research questions of this study”, „primary focus in on the context” itp.; str. 40 – „its reproducibility in a given situation and to express a given message”; str. 122 – „Bruti notes that recently, the distinction has become...”, str. 123 – „in the these language”; str. 124 – „in a fun way”. Zaleciłbym, aby praca dyplomowa (szczególnie streszczenia w języku angielskim i polskim) została dokładnie sprawdzona i poprawiona przez rodzimych użytkowników stosowanych w pracy języków.

Kluzje i końcowa decyzja

Rozprawa doktorska złożona przez mgr Jedytę Męzyk jest przykładem dojrzałego badania, łączącego metody ilościowe i jakościowe wykorzystywane do zbadania cech językowych pragmatemów znalezionych w tekstach rodzimych i tłumaczeniach audiowizualnych. Sam projekt i kompilacja porównywalno-równoległego korpusu napisów angielskich, francuskich i polskich, użytego jako materiał badawczy, jest dodatkowym osiągnięciem naukowym i stanowi wartość samą w sobie: jako publicznie dostępny (o ile to możliwe) zbiór danych, może okazać się szczególnie przydatny dla badaczy w przyszłości. Bez względu na pewne uwagi krytyczne, które wyraziłem w tej recenzji, mające na celu zwiększenie świadomości Autorki na temat pewnych aspektów teoretycznych i metodologicznych, moja ogólna ocena pracy jest pozytywna. Dlatego niniejszym oświadczam, że praca dyplomowa zatytułowana „Pragmatemes in Audiovisual Translation in English-French-Polish Language Pairs” jest wystarczająca do przyjęcia jako rozprawa doktorska. Rozprawa spełnia wymagania określone w obowiązujących przepisach prawnych w Polsce. Dlatego też wyraźnie wnioskuję, by mgr Judyta Męzyk została dopuszczona do kolejnych etapów postępowania doktorskiego.

/prof. dr hab. Łukasz Grabowski/

Bibliografia⁴

Biber, D., S. Johansson, G. Leech, S. Conrad & E. Finegan (1999). *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.

Cheng, W, Greaves, C. & Warren, M. (2006). “From n-gram to skipgram to concgrams”. *International Journal of Corpus Linguistics*, 11 (4), 411-433.

De Sutter, G. & Lefer, M.-A. (2019). “On the need for a new research agenda for corpus-based translation studies: A multi-methodological, multifactorial and interdisciplinary approach”. *Perspectives*, 28:1, pp. 1–23.

Gries, S. (2021). (Generalized Linear) Mixed-Effects Modeling: A Learner Corpus Example. *Language Learning*, 71(3), 757-798.

Levshina N. (2015). *How to do Linguistics with R: Data exploration and statistical analysis*. Amsterdam: John Benjamins.

Navarro D. (2015). *Learning Statistics with R: A tutorial for psychology students and other beginners*. (Version 0.6) Sydney: University of New South Wales.

Pęzik, P. (2015). ”Spokes – a Search and Exploration Service for Conversational Corpus Data”. In *Selected Papers from the CLARIN 2014 Conference*, October 24-25, 2014, Soesterberg, The Netherlands, 99–109.

Pym, A. (2010). *Exploring Translation Theories*. London and New York: Routledge.

Winter B. (2019). *Statistics for Linguists: An Introduction Using R*. London: Routledge

⁴ Pomiąłem odnośniki zawarte w rozprawie.